

Ryc. 5. Fragment Ogrodu Botanicznego na Zakrecie – widok na szklarnię; stan obecny. Rycina piórkciem, Małgorzata Köhler, 1995.

Fig. 5. Botanic Garden at Zakret, Vilna – glasshouses; present state. Drawn by Małgorzata Köhler, 1995.

skiego Uniwersytetu, dnia 15 stycznia, 1818 roku. *Dziennik Wileński* 1(3): 310–316.

- [3] JUNDZIŁ S. [B.] 1818. Wzrost Ogrodu Botanicznego. Rzecz czytana na posiedzeniu akademickim Wileńskiego Uniwersytetu, dnia 15 stycznia, 1818 roku. *Dodatek do Kuryera Litewskiego*, nr 28 z dnia 4 kwietnia 1818 r., s. nlb. 1–2.
- [4] JUNDZIŁ S. [B.] 1850. Gabinet historii naturalnej i ogród botaniczny wileńskiego uniwersytetu. *Biblioteka Warszawska* 1: 39–59.
- [5] KÖHLER P. 1991. Botanika w Krakowie i Wilnie w latach 1780–1840. *Wszechświat*, 92(1): 10–13.
- [6] MOWSZOWICZ J. 1948–1951. Z historii dawnych ogrodów botanicznych Uniwersytetu Wileńskiego. *Kosmos*, ser. A, 66(1–3) (wyd. 1951): 209–230.
- [7] MOWSZOWICZ J. 1966. Z historii dawnego Ogrodu Botanicznego w Grodnie (w 190-letnią rocznicę założenia 1775–1965). *Wiad. Bot.* 10(1): 45–47.
- [8] SŁAWIŃSKI W. 1947. X. Stanisław Bonifacy Jundziłł profesor Historii Naturalnej Wszechnicy Wileńskiej. *Ann. UMCS*, sec. E, suppl. I: 1–207, tab. I–XIII.

Piotr KÖHLER

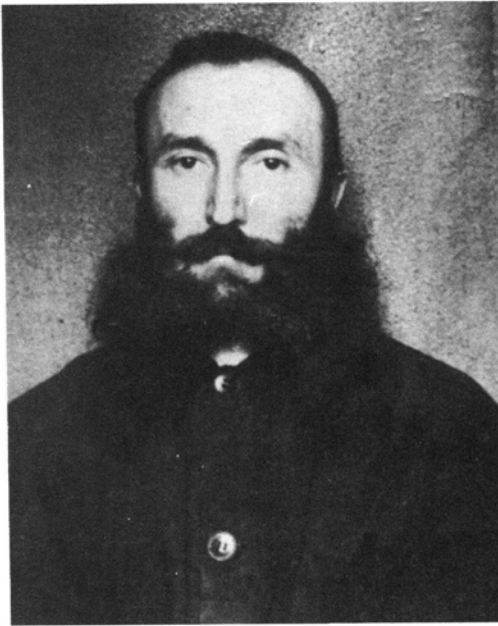
MUZEJA, ARCHIWALIA, ZBIORY MUSEUMS ARCHIVES, COLLECTIONS

„FLORA WOKUTY” W ZBIORACH
ZIELNIKA MUZEUM PRZYRODNICZEGO
UNIwersYTETU WROCLAWSKIEGO –
ZIELNIK KATORŻNIKA, PIOTRA ADASIA
Z LAT 1954–1956

„Flora of Workuta” in the Herbarium
collection at the Wrocław University Museum
of Natural History – a herbarium collected in
1954–1956 by a Siberian convict, Piotr Adas

BUKIET DLA OJCZYZNY

Powstanie i dzieje zielnika Piotra Adasia są, jakże ważnym, przyczynkiem do tragicznych losów Polaków, którzy na terenie Związku Radzieckiego cierpieli i umierali, na długo jeszcze po zakończeniu II woj-

Fot. 1. Piotr Adaś w Workucie (data nieznana).
Fhot. 1. Piotr Adaś at Workuta (data unknown).

ny światowej. Specyfiką rosyjskich łagrów był ekstremalny klimat, oraz surowy przynębiający krajobraz. Dla większości z naszych rodaków klimat stał się przyczyną chorób, a często i śmierci, niewiele więc było w stanie pomimo głodu i katorżniczej pracy dostrzec piękno syberyjskiej natury. Do tych nielicznych należy autor wygnańczego zielnika – Piotr Adaś. Przyroda dalekiej Północy staje się dla niego nie tylko źródłem zachwyty, lecz daje także szansę polepszenia warunków bytu, a co za tym idzie – możliwość przetrwania zesłania.

Piotr Adaś, urodził się 26.06.1910 w Morzyszu, na głębokim Polesiu po stronie rosyjskiej. Tam też aresztowany przez NKWD w roku 1949, i, po fałszywym oskarżeniu o współpracę z gestapo, skazany na 25 lat pracy w obozie. Już we wrześniu tego samego roku zostaje zesłany do Workuty. Pierwsze lata katorgi spędza w pojedynczej celi, bez prawa do korespondencji. W 1954 roku do Workuty przyjeżdża ekipa naukowców zajmujących się poszukiwaniem pokładów węgla, z więźniów zaś tworzy się brygady robocze, które pracują pod ich kierownictwem. Piotr Adaś, wcielony do jednej z takich brygad, rozpoznaje wśród naukowców prof. Konstantina Polikarpowicza, który znał go „jako ucznia z Domowej Szkoły Polskiego Języka i Historii założonej przez profesora etnografa Wacława Łastowskiego” [1].

Profesorowi Polikarpowiczowi, po powrocie do Moskwy, udaje się przekonać odpowiednie instytucje co do konieczności poszerzenia zbiorów flory z okolic Uralu Subpolarnego. Jesienią 1954 roku Piotr Adaś otrzymuje polecenie zebrania zielnika flory okotobiegunowej. Wykonanie tego zadania nie sprawia mu dużych trudności, gdyż Piotr Adaś przejął zamiłowanie do suszenia i przechowywania roślin od swojego dziadka Teodora. Początkowo wychodzi z obozu pod eskortą, potem już samodzielnie. Zbieranie materiałów trwa do roku 1956. Część okazów wysłana jest do Moskwy, część zaś, wbrew zakazom i kontroli celnej, przywożą do kraju współwięźniowie Piotra Adasia – Józef Krypajtis i Stanisław Kiałka.

Po powrocie z Łagru w 1963 roku swoje herbarium, które gorzko nazywa „bukietem dla Ojczyzny” przywiezionym z okupionego bestialskimi torturami zesłania, usiłuje Piotr Adaś przekazać w kompetentne ręce. W końcu zgromadzone przez niego zbiory zostały oznaczone i, w uznaniu ich wartości naukowej, włączone do zbiorów Zielnika Muzeum Przyrodniczego Uniwersytetu Wrocławskiego.

KLIMAT I OTOCZENIE WORKUTY

Workuta leży u podnóży północnego krańca gór Ural, tuż za granicą koła polarnego, w południowej części prowincji Pachojskiej należącej do Równinno-Górskiej Krainy Uralskiej. Cechuje ją wyjątkowo ostry, jak na tą szerokość geograficzną klimat. Średnia temperatura najcieplejszego miesiąca – lipca wynosi 12 °C, a lato trwa krótko. Zimy są długie i ostre, a średnia temperatura stycznia wynosi ok. – 21 °C.

„Ziemia w lecie rozmarza na głębokość około metra, ciepłe są tylko właściwie dwa miesiące – lipiec i sierpień” [1].

Fragmentarycznie występuje tu wieczna zmarzlina, a na równinach znajdują się niewielkie jeziora termokrasowe. Niewątpliwym wpływem na tak surowe warunki klimatyczne ma wznoszące się na wschód od Workuty główne pasmo Uralu Polarne. Od zachodu obszar prowincji Pachojskiej graniczy z tundrowymi obszarami Nizy Wschodnioeuropejskiego.

Przepływająca obok obozu rzeka Workuta jest jednym z dopływów Usy, należącej do zlewiska Morza Białego.

Dominującą w okolicach Workuty formacją roślinną jest tundra krzewiasta, przechodząca na południe od zagłębia w lasotundrę i tajgę z przewagą świerka (*Picea obovata*). Rośliny „Zbierane były w mieście Workucie, które zbudowane jest w tundrze. Rosną

tam wszystkie rośliny z okolicy i zawleczone przez człowieka, wszystkie niskie do 50 cm..." [1].

ZIELNIK PIOTRA ADASIA

Zbiory Piotra Adasia, zakupione przez Zielnik Muzeum Przyrodniczego Uniwersytetu Wrocławskiego liczą 750 arkuszy należących do 248 gatunków roślin naczyniowych, 25 porostów, 2 wątrobowców i nieokreślonej do tej pory liczby mchów. Większość okazów posiada osobne etykiety z datą zbioru i prowizorycznym oznaczeniem. W pojedynczych tylko przypadkach zostały zapisane dane dotyczące siedliska lub odległości od Workuty, w jakiej okazy zostały zebrane. Etykiety pisane są pismem odręcznym, kopiowym ołówkiem na pergaminowym papierze i wszystkie powstały w latach 1954–1956.

Część z okazów, wskutek złych warunków przechowywania zielnika w latach 1956–1963 uległa uszkodzeniu i obecnie posiada głównie wartość historyczną.

Nie umniejsza to jednak wartości naukowej zielnika, który stanowi pierwszą, tak kompletną próbę dokumentacji flory okolic Workuty.

W zebranych materiale wyraźnie wyodrębnić można co najmniej kilka grup roślinnych (nazwy taksonów zgodne z Flora Europaea [2]).

Wyraźnie zaznacza się obecność materiału zebranego w wewnątrzobozowych ogrodach. Wśród zgromadzonych przez Piotra Adasia materiałów znajdują się m.in. *Cannabis sativa* L., *Cucumis sativus* L., *Triticum aestivum* L. czy *Phaseolus coccineus* L. O stopniu rozwoju ogrodnictwa (czy nawet rolnictwa?) w Workucie świadczyć może obecność licznych gatunków segetalnych takich jak *Agrostemma githago* L., *Apera spica-venti* (L.) Beauv. czy *Centaurea cyanus* L.

Na bogactwo flory synantropijnej rozwijającej się w obrębie obozów pracy wskazuje wiele gatunków stale towarzyszących człowiekowi. *Artemisia absinthium* L., *A. vulgaris* L., *Chenopodium album* L. czy *Solanum nigrum* L., to tylko nieliczne przykłady gatunków, które zaliczyć możemy do tej grupy.

Bogato reprezentowane są także szeroko rozprzestrzenione w całej Europie gatunki łąk i pastwisk. W grupie tej spotykamy gatunki różnych siedlisk – zarówno suchych muraw jak i łąk wilgotnych. Nie brak roślin rozpowszechnionych i w naszym kraju jak choćby różnych gatunków z rodzajów *Agrostis*, *Alopecurus*, *Festuca*, *Luzula*, *Poa*, *Plantago* czy *Trifolium*.

Ryc. 2. Okolice Workuty. 1 – kopalnie (mines); 2 – cmentarze (cemeteries); 3 – obozy karne (penal colonies).

Fig. 2. Vicinity of Workuta. 1 – mines; 2 – cemeteries; 3 – penal colonies

Sporadycznie pojawiają się gatunki związane w naszym klimacie z lasami liściastymi takie jak *Adoxa moschatellina* L., *Cardamine bulbifera* L. i *Melampyrum nemorosum* L. Niektóre z nich – jak *Thalictrum aquilegifolium* L. – mogły być związane z niewielkimi płatami zarośli tworzonych przez np. *Spiraea media* F. Schmidt, *Rosa acicularis* Lindl. i różne gatunki wierzby *Salix*.

Bez wątpienia najciekawszą częścią kolekcji są gatunki flory północnosyberyjskiej i okołobiegunowej. Można zaliczyć do tej grupy 83 gatunki czyli prawie 30% zbiorów. Do bardziej interesujących zaliczymy z pewnością: *Astragalus alpinus* L. ssp. *arcticus*, *Betula pubescens* Ehrh ssp. *tortuosa*, *Calypso bulbosa* (L.) Oakes, *Cotoneaster cinnabarinus* Juz., *Draba dahurica* D. C., *D. sibirica* (Pallas) Thell, *Geranium albiflorum* Ledeb., arktyczne gatunki z rodzajów *Pedicularis*, *Trollius* czy *Cerastium*.

Na uwagę zasługuje jednocześnie występowanie gatunków takich jak *Anthemis tinctoria* L. ssp. *tinctoria* czy *Cardaminopsis arenosa* (L.) Hay. o wyższych wymaganiach cieplnych.

Zielnik Piotra Adasia zawiera również około 100 okazów porostów, wątrobowców i mszaków.

Wśród porostów (25 gatunków) na szczególną uwagę zasługują trzy gatunki arktyczne: *Cetraria nivalis* (L.) Ach., *Nephroma arcticum* Nyl. i *Peltigera aptosa* (L.) Willd. Pozostałe gatunki wchodzą w skład flory tundrowej np. *Cetraria islandica* (L.) Ach. i różne gatunki z rodzaju *Cladonia*. W zbiorach znaj-

dują się również gatunki epilityczne. Na uwagę zasługuje bogata reprezentacja flory epiksylicznej, w której występują gatunki doskonale znane również z Polski.

Do tej pory w przebadanym materiale odnaleziono zostały tylko dwa gatunki wątrobowców. Nie jest jednak wykluczone, że kolejne gatunki wątrobowców o drobnych plechach kryją w sobie, czekające dopiero na opracowanie, zbiory mszaków.

DYSKUSJA

Nie ma najmniejszych wątpliwości, że większa część zielnika Piotra Adasia została zebrana na szerokościach odpowiadających szerokości geograficznej Workuty. Świadczy o tym bogata reprezentacja gatunków tundry oraz pokrewnych formacji roślinnych.

Może jednak pojawić się wątpliwość, co do tak wysokiego udziału w zebranym materiale gatunków uprawnych oraz synantropijnych. Po pierwsze - z całą pewnością podejmowane były w okolicach Workuty udane uprawy różnych gatunków roślin użytkowych. Świadczą o tym zarówno wspomnienia więźniów obozu, jak i materiał zielnikowy. Trudno też przypuszczać, by miasto tej wielkości co Workuta (nawet pomijając istnienie rozrzuconych wokół niego pierścieniem obozów pracy) mogło obyć się bez własnych źródeł produkcji żywności. W przydomowych ogródkach uprawiano nawet odporne na mróz odmiany jabłoni, choć faktem jest, że w zielniku Piotra Adasia nie spotkano okazów kwitnących tego gatunku.

Gatunki bardziej wymagające najprawdopodobniej uprawiane były w szklarniach. W zachowanym materiale brak kwitnących okazów *Solanum lycopersicum* czy *Cucumis sativus*, nie wiadomo więc, czy gatunki te w ogóle kwitły i owocowały w warunkach tak krótkiego sezonu wegetacyjnego. Być może zbiory te pochodzą z nieudanych prób uprawy gruntowej. Może ziemię używaną do upraw szklarniowych przywożono pociągami. Jest to kolejna potencjalna droga zawlekania gatunków segetalnych (w szczególności chwastów pól okopowych).

Większość gatunków synantropijnych została zapewne zawleczona wraz z dziesiątkami przychożących codziennie drogą kolejową transportów. Kolejowe nasypy i rampy przeładunkowe stanowiły lokalne mikrosiedliska o suchym i cieplejszym mikroklimacie, w których gatunki takie jak *Cardaminopsis arenosa* czy *Anthemis tinctoria* bez problemu mogły zadomawiać się po zawleczeniu ich przez człowieka.

Zielnik flory podbiegunowej zebrany przez Piotra Adasia podczas workuckiej katorgi ma duże znaczenie zarówno historyczne jak i poznawcze.

W aspekcie historycznym z dziejami zielnika związany jest tragiczny los człowieka, dla którego pamięć o dalekiej ojczyźnie i pragnienie podarowania jej „bukietu z zesłania”, były jedynym oparciem i ratunkiem przed zinstytucjonalizowanym systemem degradacji osobowości.

W sensie poznawczym przynosi on pierwsze tak dogłębne spojrzenie na florę okolic Workuty i pozwala na wyciągnięcie wniosków dotyczących postępującego procesu synantropizacji podbiegunowej roślinności.

PODZIĘKOWANIA

Autorzy dziękują pani dr Urszuli Bielczyk (Polska Akademia Nauk, Instytut Botaniki im. W. Szafera w Krakowie) za sprawdzenie oznaczeń porostów, oraz panu doc. dr hab. Władysławowi Kole (Instytut Botaniki Uniwersytetu Wrocławskiego) za sprawdzenie oznaczeń wątrobowców.

LITERATURA

- [1] ADAS P. 1991. Jak powstał zielnik roślin koła podbiegunowego. – (mscr.) Zielnik Muzeum Przyrodniczego Uniwersytetu Wrocławskiego.
- [2] TUTIN T. G. et al. 1964–1980. Flora Europaea vol. 1–5. – Cambridge University Press, Cambridge.

LISTA GATUNKÓW ZGROMADZONYCH W ZIELNIKU PIOTRA ADASIA.

Rośliny naczyniowe:

Aconitum septentrionale Koelle, *Adoxa moschatellina* L., *Agrostemma githago* L., *Agrostis canina* L., *A. capillaris* L., *A. gigantea* Roth., *Alchemilla alpina* L., *A. baltica* Sam. ex. Juz., *Allium cepa* L., *Alopecurus geniculatus* L., *A. pratensis* L., *Andromeda polifolia* L., *Androsace filiformis* Retz., *A. septentrionalis* L., *Anthemis tinctoria* L. ssp. *tinctoria*, *Apera spica venti* (L.) Beauv., *Arabis alpina* L., *Arctostaphylos uva-ursi* L., *Artemisia absinthum* L., *A. vulgaris* L., *Asperugo procumbens* L., *Aster sibiricus* L., *Astragalus alpinus* L. ssp. *arcticus*, *Antennaria dioica* (L.) Gartn., *Barbarea vulgaris* R. Br., *Bartsia alpina* L., *Betula nana* L., *B. pubescens* Ehrh. ssp. *tortuosa*, *Bilderdykia convolvulus* (L.) Dum., *Botrychium lunaria* (L.) Sw., *Brassica napus* L., *Bromus scaberrimus* L., *B. sibiricus* Dromov., *Calamagrostis chalybaea* Laest., *C. lapponica* (Wah.) Hay., *C. obtusata* Trin., *Caltha palustris* L., *Calypto bulbosa* (L.) Oakes, *Campanula rotundifolia* L., *Cannabis sativa* L., *Capsella bursa-pastoris* L., *Caragana arborescens* Lam., *Cardamine bulbifera* L., *C. pratensis* L., *Car-*

- daminiopsis arenosa* (L.) Hay., *Carex gracilis* Curt., *C. nigra* (L.) Reich., *Carex* sp., *Carum carvi* L., *Centaurea cyanus* L., *Cerastium arvense* L., *C. cerastoides* (L.) Brit., *C. dubium* (Bast.) O. Schwarz., *Chamomilla recutita* (L.) Rausch., *Ch. suaveolens* (Pursh) Rydb., *Chenopodium album* L., *Chrysosplenium alternifolium* L., *Cirsium arvense* L., *Comarum palustre* L., *Cornus suecica* L., *Cotoneaster cinnabarinus* Juz., *Crepis biennis* L., *C. multicaulis* Ledeb., *Cucumis sativus* L., *Dactylis glomerata* L. ssp. *glomerata*, *Delphinium elatum* L., *Deschampsia caespitosa* (L.) P. B., *Descurainia sophia* (L.) Webb, *Dianthus superbus* L., *Diphysium complanatum* (L.) Rothm., *Draba dahurica* D. C., *D. sibirica* (Pallas) Thell., *Dracocephalum thymiflorum* L., *Drosera intermedia* Hayne, *D. rotundifolia* L., *Dryas octopetala* L., *Elymus caninus* L., *E. caninus* x *mutabilis* (Drob.) Tzv., *E. repens* (L.) Gould., *Empetrum nigrum* L., *Epilobium angustifolium* L., *E. davuricum* Fish. ex Horn., *E. latifolium* L., *Equisetum arvense* L., *E. limosum* L., *Erigeron acer* L. ssp. *politum* (Fr.) H. Lindb., *E. borealis* (Vierh.) Simmons, *Eriophorum scheuchzeri* Hoppe., *Erisimum cheiranthoides* L., *Euphrasia stricta* Wolff ex Lehm., *Fagopyrum sagittatum* Gilib., *Festuca ovina* L., *F. pratensis* Huds., *F. tenuifolia* Sibth., *Filipendula ulmaria* (L.) Maxim, *Fumaria officinalis* L., *Galium anisophyllum* Vill., *G. aparine* L., *G. boreale* L., *Gentiana tenella* Roth., *Gentiana verna* L., *Geranium albiflorum* Ledeb., *Goodyera repens* (L.) R. Br., *Hedysarum hedysaroides* (L.) Schinz., *Helianthus annuus* L., *Hieracium alpinum* L., *H. nigrescens* Willd., *Hippuris vulgaris* L., *Juncus arcticus* Willd., *Knautia arvensis* L., *Lamium album* L., *L. amplexicaule* L., *Lappula squarrosa* (Retz.) Dum ssp. *squarrosa*, *Ledum palustre* L., *Leontodon hispidus* L., *Linaria vulgaris* L., *Linnaea borealis* L., *Linum usitatissimum* L., *Luzula campestris* L., *L. multiflora* (Retz.) Lej ssp. *frigida*, *L. sudetica* (Willd.) D. C., *Malachium aquaticum* (L.) Fr., *Malus domestica* L., *Malva pusilla* Sm. in Sowerby, *Matricaria perforata* Merat, *Melampyrum nemorosum* L., *Minuartia macrocarpa* (Pursh.) Ostenf., *Monotropa hypopitys* L., *Myosotis nemorosa* Bess., *M. scorpioides* L., *M. sylvatica* Hoffm., *Omalotheca supina* (L.) D. C., *Ophioglossum vulgatum* L., *Parnassia palustris* L., *Pastinaca sativa* L., *Pedicularis compacta* Steph., *P. labradorica* Wirsig., *P. lapponica* L., *Petasites radiatus* (Gmel.) Toman, *Phaseolus coccineus* L., *Phleum alpinum* L., *P. pratense* L., *Pirola rotundifolia* L., *Pisum* cfr. *sativum* L., *Plantago lanceolata* L., *P. major* L., *P. media* L., *Poa alpina* L., *P. alpina* L. f. *vivipara*, *P. palustris* L., *P. pratensis* L., *P. pratensis* L. f. *vivipara*, *Poa* sp., *P. trivialis* L., *P. remota* Fors., *Polygonum amphibium* L., *P. aviculare* agg., *P. bistorta* L., *P. lapathifolium* L., *P. viviparum* L. var. *tundrica*, *Potentilla argentea* L., *P. crantzii* (Cr.) Beck., *P. erecta* L., *P. norvegica* L., *Prunella vulgaris* L., *Ranunculus acris* L. ssp. *borealis*, *R. affinis* R. Br. in Par., *R. repens* L., *Rhynchospora alba* (L.) Vahl., *Ribes nigrum* L., *Rorippa amphibium* (L.) Bess., *R. palustris* (Leyss.) Bess., *Rosa acicularis* Lind., *Rubus arcticus* L., *R. caesius* L., *R. chamaemorus* L., *Rudbeckia laciniata* L., *Rumex acetosa* L., *R. acetosella* L., *R. aquaticus* L., *R. crispus* L., *R. tenuifolius* (Wallr.) Love., *Sagina x nordmaniana* Lagerh., *Salix alba* L., *S. lanata* L., *S. lapponum* L., *S. nigricans* Sm., *S. purpurea* L., *S. reticulata* L., *Saussurea parviflora* (Poir.) D. C., *Saxifraga cernua* L., *S. moschata* Wulf., *Scheuchzeria palustris* L., *Secale cereale* L., *Senecio congestus* (R. Br.) D. C., *S. integrifolius* (L.) Clairv., *S. vulgaris* L., *Sibbaldia procumbens* L., *Silene alba* (Mill.) E. H.L. Krause, *S. noctiflora* L., *S. vulgaris* (Moench) Garcke, *Sinapis arvensis* L., *Symbrium altissimum* L., *S. loeseli* L., *S. officinale* (L.) Scop., *Solanum lycopersicum* L., *S. nigrum* L., *S. tuberosum* L., *Solidago virga aurea* L., *Spergula arvensis* L., *Spergularia rubra* (L.) Presl., *Spiraea media* F. Schmidt, *Stachys palustris* L., *Stellaria ciliatiseptala* Trautv., *S. graminea* L., *S. longipes* Goldie, *S. media* (L.) Vill., *S. palustris* Retz., *Tanacetum bipinnatum* (L.) Schul.-Bip., *Taraxacum praestans* agg., *Thalictrum aquilegifolium* L., *Th. minus* L., *Thlaspi arvense* L., *Trientalis europaea* L., *Trifolium arvense* L., *T. lupinaster* L., *T. pratense* L., *T. repens* L., *Trisetum flavescens* (L.) Beauv., *Triticum aestivum* L., *Trolius asiaticus* L., *T. europaeus* L., *T. x uralensis* Gorodkov, *Tropaeolum maius* L., *Tussilago farfara* L., *Urtica dioica* L., *U. urens* L., *Vaccaria pyramidata* Med., *V. myrtilus* L., *V. uliginosum* L., *V. vitis-idea* L., *Valeriana capitata* Link, *Veronica alpina* L., *V. longifolia* L., *Viola arvensis* Murr., *V. biflora* L., *V. palustris* L., *V. selkirkii* Pursh ex Gold.
- Porosty:
- Cetraria nivalis* (L.) Ach., *C. islandica* (L.) Ach., *Coelocaulon aculeatum* (Schreb.) Link, *Cladonia alpestris* (L.) Rabenh., *Cl. coccifera* (L.) Willd., *Cl. gracilis* (L.) Willd., *Cl. rangiferina* (L.) Web., *Cl. squamosa* (Scop.) Hoffm., *Cl. uncialis* (L.) Web., *Evernia prunastri* (L.) Ach., *Hypogymnia physodes* (L.) Nyl., *Lasallia pustulata* (L.) Merat, *Nephroma arcticum* Nyl., *Parmelia saxatilis* (L.) Ach., *Parmelia sulcata* Th. Tayl., *Peltigera aphosa* (L.) Willd., *P. canina* (L.) Willd., *P. rufescens* (Weis.) Humb., *Physcia stellaris* (L.) Nyl., *Platismatia glauca* (L.) W. Culb. et

C. Culb., *Pseudevernia furfuracea* (L.) Zopf., *Ramalina farinacea* (L.) Ach., *Rhizocarpon geographicum* (L.) DC., *Umbilicaria polyphylla* (L.) Baumg., *Xanthoria parietina* (L.) Th. Fr.

Wątrobowce:

Marchantia polymorpha (Ness.) Burgeff, *Lophocolea bidentata* (L.) Dum.

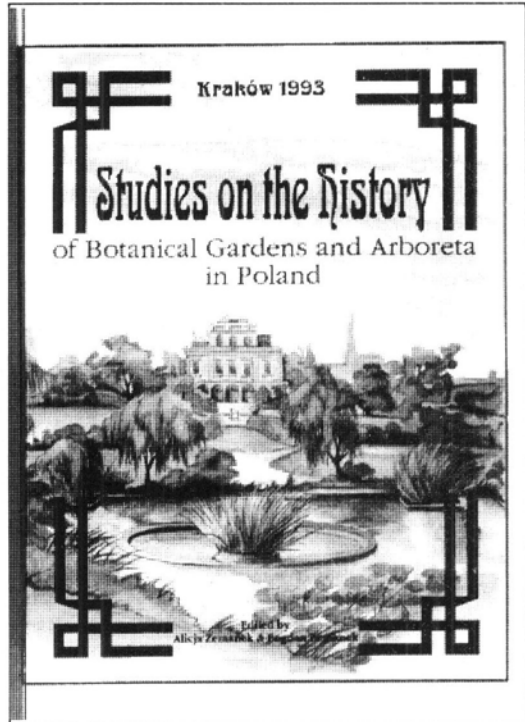
Edward KOZIOŁ, Krzysztof ŚWIERKOSZ

RECENZJE BOOK REVIEWS

ZEMANEK A., ZEMANEK B. (red.). *Studies on the History of Botanical Gardens and Arboreta in Poland*. Polish Botanical Studies, Guidebook Series 9. W. Szafer Institute of Botany, Polish Academy of Sciences, Kraków. 1993. ss. 154. Cena 5.00, zł. ISSN: 0867-0749; ISBN: 83-855444-18-1.

W prezentowanej książce opublikowane zostały materiały z sympozjum, które odbyło się w roku 1983 dla uczczenia 200-lecia Ogrodu Botanicznego Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie. Składa się na nią dwanaście opracowań autorskich jedenastu botaników z sześciu placówek naukowych Polski. W pierwszym i drugim referacie [A. Zemanek, B. Zemanek – *Studies on the history of botanical gardens and arboreta in Poland*: 5–9; B. Zemanek – *The role of botanical gardens in the development of scientific study of plants*: 11–20] autorzy wprowadzili uczestników w tematykę sympozjum i przybliżyli problematykę studiów nad dziejami żywych kolekcji roślinnych oraz omówili w skrócie ich rolę w rozwoju badań botanicznych.

W trzech kolejnych opracowaniach [D. Nespiak – *The earliest botanical gardens of Wrocław*: 21–27; Z. Schwarz – *Private botanical gardens in the 17th-18th centuries and the development of natural science in the Gdańsk centre*: 29–45; A. Doroszevska – *The oldest botanical gardens in Warsaw*: 47–58] autorki przedstawiły materiały dotyczące historii najstarszych ogrodów Wrocławia, Gdańska i Warszawy. Zapewne najstarsze ogrody botaniczne zakładano przy klasztorach, zwłaszcza Benedyktynów i Cystersów, ale materiały historyczne dotyczące takich kolekcji roślinnych na terenie Polski nie były tu przedstawione, natomiast omówiono historię prywatnych ogrodów botanicz-

nych we Wrocławiu i Gdańsku, których początki sięgają XVI wieku, oraz królewskich ogrodów botanicznych istniejących w Warszawie w wieku XVII. Na przełomie wieku XVIII i XIX ważnym ośrodkiem rozwoju botaniki było także Wilno, gdzie ogród botaniczny przy uniwersytecie założono w roku 1781. Materiały do historii badań botanicznych prowadzonych we Wilnie znajdujemy w opracowaniu W. Grebeckiej [*The Vilna school of botany (1781–1832)*: 59–76].

Dzieje Ogrodu Botanicznego Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie oraz nazwiska botaników z tego ośrodka naukowego, upamiętnione w nazwach roślin są tematami dwóch następnych opracowań [A. Zemanek – *The history of the Botanic Garden of the Jagiellonian University in Cracow*: 77–93; Z. Mirek – *Plant names formed in commemoration of botanists of the Cracow Botanic Garden*: 95–111]. W krakowskim Ogrodzie Botanicznym pracowało wielu znanych botaników, których nazwiska zostały uhonorowane utworzeniem 16 nazw rodzajowych oraz 241 nazw (epitetów) gatunkowych lub wewnątrzgatunkowych.

W kolejnych dwóch opracowaniach przedstawiona została historia Ogrodu Botanicznego Uniwersytetu Wrocławskiego [K. Kukulczanka – *The history of*